

Рецензія
офіційного рецензента
на дисертаційну роботу Цзян Шаньюй
«ОНТОСЕМАНТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ХОРОВОЇ МУЗИКИ КИТАЮ»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю **025 Музичне мистецтво**

Тема образів природи у музиці, яка проходить наскрізною лінією крізь дисертаційне дослідження Цзян Шаньюй, не є новою і на перший погляд може здаватися достатньо традиційною. Справді, навіть молоді музикознавці можуть охарактеризувати музичні засоби втілення природних явищ – дощу, вітру, води, співу птахів тощо.

Водночас у дисертації Цзян Шаньюй ця проблематика набуває принципово іншого рівня наукового осмислення. Авторка досліджує образи природи не як самодостатній об'єкт музичного зображення, а у їхньому взаємозв'язку з людиною, розглядаючи це питання на матеріалі китайського хорового мистецтва, що зумовлює **актуальність теми**. Центральною категорією дослідження є онтосемантичний дискурс, який визначається як тип музикознавчого аналізу, що дає змогу осмислити єдність філософської та сонологічної природи музичного образу (с. 31).

У межах запропонованої концепції авторка обґрунтовує «зустрічний рух» двох тенденцій: доцентрової, пов'язаної із самоідентифікацією іманентних закономірностей хорового мистецтва, та відцентрової, що спрямована на адаптацію національної культури в систему ширшого порядку та її вплив на інонаціональне музичне середовище.

Метою дослідження визначено розкриття специфіки втілення образів природи через єдність онтологічного, семіотичного та жанрово-виконавського вимірів хорового мистецтва (с. 32).

Матеріал дослідження становить корпус понад двадцяти хорових творів китайських композиторів, у яких простежується семантика взаємодії людини і природи. Серед них – «Пісня пастуха» в аранжуванні Цюй Сісянь, «Рідні лани», «Опале листя, зів'ялі мрії» Лінь Хуа, хорова сюїта «Три ескізи» Цюй Сісянь та

інші твори. До аналізу також залучено окремі опуси композиторів-класиків, українських і сучасних західних авторів, що репрезентують пантеїстичну образність.

Дослідження має міждисциплінарний характер. У ньому поєднано **методологічні підходи** музикознавства, філософії (насамперед даосизму, конфуціанства та сучасної китайської філософської думки), естетики, культурології, когнітивістики й семіотики. Авторка спирається як на праці філософів, так і на дослідження з хорознавства, онтології, музичної естетики, теорії музичного стилю та жанру, залучає науковий доробок сучасних українських і китайських учених, присвячений різним аспектам обраної проблематики.

Наукова новизна дисертації не викликає сумнівів. Вона полягає не в самому зверненні до теми образів природи в музиці, а у розробленні й застосуванні онтосемантичного дискурсу як методологічної основи їхнього осмислення на матеріалі китайського хорового мистецтва. Такий підхід є оригінальним і суттєво розширює сучасні можливості музикознавчої інтерпретації.

Дисертація складається з двох розділів. *Розділ 1* має філософське спрямування та присвячений осмисленню таких фундаментальних категорій, як буття, Дао (Шлях), звук, Слово-Логос, людина, природа, зустріч, тиша, пауза та інших концептів, які формують світоглядне підґрунтя авторської концепції втілення образів природи у хоровій музиці. Це зумовлює міждисциплінарний характер дослідження, що здійснюється на перетині музикознавства, естетики та східної філософії, насамперед даосизму й конфуціанства.

У *підрозділі 1.1* обґрунтовується головна ідея онтосемантичного підходу, що полягає в осмисленні образів природи у хоровій творчості китайських композиторів крізь призму філософських учень даосизму та конфуціанства. У центрі уваги авторки перебуває концептуальна дихотомія «Природа – Людина», який розглядається як одна з визначальних категорій традиційної китайської музичної культури.

Для розкриття цієї проблематики дослідниця звертається до семантики китайської мови, аналізуючи значення понять 神音 (shén yīn) та багатозначність ієрогліфа 乐 (yue/le), що поєднує смисли «музика» і «радість». Важливе місце посідає аналіз поетичної спадщини класичної китайської літератури, зокрема творчості поетів доби Тан – Лі Бо та Ду Фу, у якій авторка простежує концепцію взаємовідносин людини і природи як джерело композиторської рефлексії у вокально-хоровій творчості.

У підрозділі також досліджуються онтологічні аспекти поняття Дао, його семантика та функції, аналізуються ідеї І. Канта та Х. Ортеги-і-Гассета у контексті осмислення феномену звуку (соносу), розглядаються даоський принцип у-вей («недіяння»), концепт «Зустріч – Шлях», його «холодна» і «гаряча» моделі, роль тиші й паузи, опозиція «банальність – вишуканість» та інші поняття, які авторка інтерпретує на матеріалі китайської поезії.

Підрозділ 1.2 присвячений вивченню художньо-естетичних засад втілення образів природи у музичному мистецтві. Виходячи за межі суто музичної семантики й онтології, дослідниця звертається до взаємодії музики та образотворчого мистецтва, простежуючи різні форми композиторської рефлексії на тему природи. Авторка висловлює тезу про формування пантеїстичної образності у європейському симфонізмі (Л.Бетховен, А. Брукнера), розкриває природу як джерело духовного переживання, просторово-пейзажної образності та філософського осмислення буття.

Подальший виклад зосереджується на хоровому мистецтві. Розглядаються праці С. Людкевича, О. Батовської та Л. Пархоменко, присвячені пантеїстичним тенденціям у творчості В. Бібіка, Б. Лятошинського, Л. Дичко та М. Скорика. Порушується фундаментальна проблема онтології музичного твору через категорії часу, простору та смислу. У межах онтосемантичного дискурсу авторка аналізує твори українських композиторів (Б. Лятошинського, Л. Дичко, О. Яковчука), латвійського композитора Е. Ешенвальдса, а також окремі інструментальні твори Й. Брамса, К. Сіндінга, К. Дебюссі, Л. Брауера, З. Айслера та Й. Івенса, простежуючи різні способи музичного втілення

архетипу дощу. Завершує підрозділ аналіз циклу І. Шамо «Чотири вірші І. Франка» та хору «В тиші алей вальсує вітер» із циклу «Хорові акварелі» Т. Кравцова.

Підрозділ 1.3 має історико-музикознавчий характер і присвячений становленню та розвитку китайського хорового мистецтва. Авторка пропонує класифікацію хорової творчості на народно-побутову та твори великої форми, визначає провідну роль пісні як найпоширенішого жанру китайської хорової культури, простежує еволюцію жанрової системи, а також висвітлює діяльність провідних китайських хорових колективів XX століття.

Другий розділ дисертації присвячено жанру хорової мініатюри у творчості китайських композиторів, у якій, на думку авторки, найбільш повно репрезентовано концепт «природа – людина». Значну увагу приділено поетичному коду китайської культури, що формується, зокрема, завдяки зверненню до класичної поезії різних історичних епох. Аналізуються твори поетів династій Тан і Сун – Ду Фу, Су Ши, Лі Юя, Сінь Ціцзі, у творчості яких авторка виокремлює філософське осмислення природи, історичної пам'яті, соціальних потрясінь, мотивів втрати, ностальгії, а також героїчної та громадянської проблематики.

Подальші підрозділи містять апробацію запропонованої онтосемантичної концепції на матеріалі хорової творчості китайських композиторів. Аналіз здійснюється за трьома смисловими векторами: *Ontos/Sonos* («музика природи»), *Ontos/Logos* (історична пам'ять, героїчний епос, національна ідентичність) та *Ontos/Homo animus* (любовна лірика). До аналізу залучено твори Чхоу Сіньцюня, Чжао Юаньженя, Лу Цзайї, Хе Лютіна, Лі Шутуна, Чень Їхань, Люй Яньвея, Цюй Сісяня, Жань Тяньхао, Лінь Цзяціна, Лю Січена та інших авторів.

У підрозділі 2.2 авторка звертається до концептуальних засад китайської картини світу, окреслюючи коло ідей та образів, що визначають її художньо-філософське підґрунтя. Основний зміст становлять розгорнуті аналітичні дослідження хорових творів китайських композиторів, зокрема «Дощ» в

аранжуванні Чжао Юаньженя, «Три ескізи» Дай Юву та інших композицій. Аналіз охоплює семантичний, гармонічний, мелодичний і драматургічний рівні музичного тексту. Окремі твори розглядаються безпосередньо з позицій онтосемантичного аналізу (с. 152), із залученням виконавського аналізу та нотних прикладів.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Праця вирізняється високим рівнем наукової рефлексії та логічністю викладу матеріалу. Водночас окремі положення дослідження спонукають до наукової дискусії, що зумовлює необхідність поставити авторці такі запитання:

1) У роботі зазначено, що онтосемантичний дискурс визначається як *«тип музикознавчого аналізу хорового твору, що дозволяє осмислити єдність філософської та сонологічної природи музичного образу...»* (с. 31). Чи може, на Вашу думку, запропонована онтосемантична концепція застосовуватися до аналізу не лише хорової, а й вокальної, інструментальної чи електроакустичної музики? Чи розглядаєте Ви її як універсальний метод музикознавчого аналізу?

Водночас у Вступі практично не окреслено інших методів дослідження. Чи вважаєте Ви онтосемантичний дискурс основним і достатнім методом для реалізації поставленої мети, чи у процесі роботи застосовувалися й інші наукові методи, які залишилися не експлікованими?

2) Аналізуючи образи природи у підрозділі 1.2, Ви використовуєте низку понять: звуконаслідування (с. 69), імітування (с. 70), звукозображальність (с. 70), відтворення атмосфери (с. 71), символізм (с. 71), художнє моделювання дійсності (с. 75). Слід уточнити, які критерії дозволяють розмежувати ці поняття? У чому полягає їхня принципова відмінність і чи можна розглядати їх як різні рівні або способи музичного втілення образів природи?

Дисертація Цзян Шаньюй «**Онтосемантична концепція хорової музики Китаю**» є цілісним і концептуальним науковим дослідженням, у якому запропоновано оригінальний онтосемантичний підхід до виявлення образів

природи в китайському хоровому мистецтві та осмислення взаємозв'язку людини і природи крізь призму ідей давньокитайської філософії (даосизму і конфуціанства), сучасної філософської думки та музикознавства. Авторка формує власну інтерпретаційну модель низки фундаментальних понять і концептів, серед яких Дао, Звук, Слово-Логос, Людина, Природа, Зустріч, тиша, пауза та інші, інтегруючи їх у запропоновану методологію музикознавчого аналізу.

Переконливість авторської концепції забезпечується її апробацією на широкому колі музичних творів. Аналіз охоплює не лише значний корпус хорової музики китайських композиторів, що становить основний зміст другого розділу дисертації, а й окремі твори українських та європейських композиторів, зокрема Б. Лятошинського, В. Бібіка, Т. Кравцова та інших, що дозволяє розширити порівняльний контекст дослідження.

Авторка демонструє високий рівень володіння сучасним науковим апаратом, упевнено оперує категоріями та поняттями музикознавства, філософії й естетики, серед яких онтологія, семантика, пантеїзм, художня інтерпретація, образність, музичне мислення, звукотворчість, рефлексія, хорова культура, китайська картина світу та інші.

Практична цінність дисертації полягає у можливості використання її результатів у музикознавчих дослідженнях, насамперед у галузях теорії та історії музики, інтерпретології, когнітивного музикознавства, а також у виконавській, диригентсько-хоровій, композиторській і педагогічній практиці.

Дисертація вирізняється логічною структурою, цілісністю, високим рівнем теоретичних узагальнень і міждисциплінарним характером дослідження.

Авторкою дотримано принципів академічної доброчесності, що підтверджено результатами перевірки дисертації за допомогою комплексного онлайн-сервісу *Turnitin*. Апробація основних результатів дисертаційного дослідження засвідчена публікацією двох статей у фахових наукових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України (категорія Б) та однієї статті в науковому зарубіжному виданні, внесеному до міжнародних

наукометричних баз. Крім того, результати праці були представлені на п'яти міжнародних і всеукраїнських конференціях. Загальний обсяг дисертації становить 197 сторінок, з яких 160 – основного тексту, а список використаних джерел налічує 96 позицій, що відповідає вимогам до виконання робіт подібного рівня.

Висловлені дискусійні положення та зауваження не знижують загальної наукової цінності дисертації Цзян Шаньюй і не впливають на її позитивну оцінку, оскільки авторкою запропоновано й аргументовано оригінальну онтосемантичну концепцію хорової музики Китаю, що вирізняється високим рівнем теоретичного осмислення та наукової рефлексії.

Таким чином, дисертаційне дослідження Цзян Шаньюй відповідає вимогам пунктів 5-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а також «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року.

У зв'язку з вищевикладеним, дисертантка Цзян Шаньюй заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 025 – Музичне мистецтво.

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри композиції та інструментування
ХНУМ імені І.П. Котляревського

Дмитро МАЛИЙ